

نگرش باغداران شهرستان رودبار گیلان پیرامون مدیریت آفت مگس

میوه زیتون

پریسا محمدپور^{۱*}

محمد علی داداشی^۲

محمد سعید قند آموز^۳

مهدی عبادت طلب^۴

علی اصغر داداش پور^۵

چکیده

در تحقیق حاضر به بررسی دانش باغداران زیتون شهرستان رودبار در مدیریت آفت مگس میوه زیتون، پرداخته شد. روش تحقیق به صورت توصیفی- همبستگی بود و در گردآوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق را باغداران زیتون شهرستان رودبار تشکیل می‌دهد. در این تحقیق تعداد ۳۷۷ پرسشنامه به شیوه نمونه گیری تصادفی ساده از جامعه آماری تکمیل گردید. روایی محتوایی پرسشنامه توسط کارشناسان متخصص ذیربط مرتبط با موضوع مورد تأیید قرار گرفت. ضریب اعتبار پرسشنامه انجام و ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه، ۰/۹۱ به دست آمد. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصله و ترسیم جداول، توسط نرم‌افزار SPSS انجام پذیرفت. بر اساس نتایج وجود نگرش و اقدام مشترک باغداران برای کنترل آفت مگس زیتون، تمایل باغداران زیتون در مدیریت آفت مگس زیتون، میزان تأثیر کلاس‌های آموزشی-ترویجی در افزایش اطلاعات باغداران در زمینه مدیریت آفت مگس زیتون مهم‌ترین اولویت باغداران زیتون در زمینه نگرش بود. در مقابل میزان خسارت باغداران زیتون در سال گذشته، به واسطه آفت مگس زیتون، کم اهمیت‌ترین موضوع برای نگرش باغداران در زمینه مدیریت آفت مگس زیتون شناخته شد. در ضمن بین سن پاسخ‌گویان با نگرش آن‌ها ارتباط معنی‌دار منفی در سطح یک درصد و بین نگرش و میزان تحصیلات ارتباط معنی‌دار مستقیم در سطح پنج درصد وجود داشت.

کلمات کلیدی: مگس زیتون، دانش، نگرش، مدیریت تلفیقی، شهرستان رودبار.

^۱ عضو هیأت علمی، استادیار پژوهشی. بخش تحقیقات جنگلها و مراتع و آبخیزداری (بخش تحقیقات منابع طبیعی)، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. رشت، ایران.

^۲ عضو هیأت علمی بازنشسته، استادیار پژوهشی. بخش تحقیقات اقتصادی و اجتماعی و ترویجی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان،

^۳ عضو هیأت علمی بازنشسته، مربی پژوهشی. بخش تحقیقات گیاه پزشکی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان، ایران

^۴ کارشناس ارشد مدیریت کشاورزی، سازمان جهاد کشاورزی گیلان، ایران، گیلان، رشت.

^۵ کارشناس ارشد مدیریت کشاورزی، مرکز توسعه نوغانداری ایران، گیلان، رشت، ایران

مقدمه

درخت زیتون یکی از درختان همیشه سبز است که در مناطق اطراف دریای مدیترانه به خوبی رشد می‌کند و در مناطقی که دارای شرایط اقلیمی مناسب باشند سازگاری خوبی نشان می‌دهد، محصول اقتصادی زیتون در نقاط گرم و نیمه گرمسیری، جایی که خطر یخبندان‌های شدید زمستانه وجود نداشته باشد به دست می‌آید (مسچی، ۱۳۸۱).

زیتون به عنوان یکی از محصولات باغی، به لحاظ نقشی که در تولید روغن خوراکی دارد، از جایگاه ویژه‌ای در جهان برخوردار است. علاوه بر تأثیرپذیری این گیاه از عوامل جوی و محیطی، آفات و بیماری‌هایی نیز آن را تهدید می‌کند. از جمله این آفات می‌توان به آفت مگس میوه زیتون (*Bacterocera oleae* (Gmelin) (Dip.: Tephritidae) اشاره نمود. مگس میوه زیتون مهم‌ترین آفت میوه زیتون در اکثر کشورهای حوضه مدیترانه است. لارو این حشره تنها به یک نوع غذا وابسته است و منحصرأً از میوه زیتون تغذیه می‌کند. مگس‌های بالغ از شهد و شیره گیاهان و نیز سایر منابع غذایی مایع یا نیمه مایع استفاده می‌کنند.

شکل ۱: حشره کامل مگس زیتون (تقدسی و همکاران، ۱۳۹۱)

آسیب ناشی از سوراخ شدن و خورده شدن میوه زیتون توسط لارو در حدود ۳۰ درصد از محصول زیتون کشورهای حوضه مدیترانه به‌ویژه یونان و ایتالیا که عمده تولیدکنندگان این محصول هستند را از بین می‌برد (تقدسی و همکاران، ۱۳۹۱).

شکل ۲: زیتونهای خسارت دیده از مگس زیتون (تقدسی و همکاران، ۱۳۹۱)

مگس ماده هنگامی که زیتون مناسب تخم‌گذاری است به این گیاه جلب می‌شود. میوه‌های تازه تشکیل شده نمی‌توانند جلب‌کننده حشرات ماده برای تخم‌گذاری باشند. میزان مطلوبیت میوه زیتون جهت تخم‌گذاری به رقم زیتون و سطح اقدامات زراعی بستگی دارد، بنابراین زیتون‌های تحت آبیاری و یا ارقام میوه بزرگ مانند میوه‌های کنسروی و همچنین ارقام زودرس مانند زیتون ماری میزبان‌های مناسب‌تری برای آلودگی آفت محسوب می‌شوند که قبل از سایرین آلوده می‌شوند (تقدسی و همکاران، ۱۳۹۱). این حشره در ایران سه تا چهار نسل در سال دارد. در اواخر بهار و اوایل تابستان و عدم وجود شرایط مناسب یک مرحله فیزیولوژیکی مقاوم از نظر جنسی نارس در این آفت ظاهر می‌شود که با تشکیل میوه‌های تازه زیتون که برای تخم‌گذاری نامناسب هستند همزمان می‌شود. تغذیه مگس زیتون بالغ از شیره خارج شده از میوه، زخم‌های برگ و ساقه گیاهان مختلف، عسلک حشرات و نکتر می‌باشد (تقدسی و همکاران، ۱۳۹۱).

ضرورت و اهمیت

از آنجایی که هر ساله به واسطه‌ی خسارت این آفت خسارات اقتصادی زیادی به باغداران شهرستان رودبار و به تبع آن اقتصاد کشور وارد می‌شود لذا بررسی علل و عوامل دخیل در کنترل آفت مگس زیتون این شهرستان و همچنین بررسی نگرش و افزایش مشارکت آنان در مدیریت آفت در جهت جلوگیری از خسارت اقتصادی بسیار ضروری می‌باشد.

شهرستان رودبار با حدود ۲۵۱۷ کیلومتر مربع مساحت بین ۳۶ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۰۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۱۱ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۰۵ دقیقه طول شرقی واقع شده است (سالنامه آماری استان گیلان، ۱۳۹۰). رودبار از شهرستان‌های جنوبی استان گیلان در کرانه سفیدرود و در منطقه‌ای کوهستانی قرار گرفته و مرتفع‌ترین شهرستان استان به‌شمار می‌آید. آب و هوای آن تحت تأثیر هوای خشک و نیمه‌خشک ناحیه مرکزی بوده و مدیترانه‌ای است. شهرستان رودبار عمدتاً در منطقه مرتفع کوهستانی تالش و البرز قرار گرفته و فقط بخش‌هایی از شمال آن در امتداد رود سفیدرود (اراضی زیر سد سفیدرود) و باریکه‌ای در جنوب آن در امتداد رود شاهرود پست هموار است. ارتفاع شهرستان رودبار از ارتفاع ۵۰ متر شروع و تا ارتفاع ۲۷۰۳ متر در قله درفک متغیر است. از نظر ویژگی‌های اجتماعی- جمعیتی، این شهرستان براساس سرشماری ۱۳۹۰ با ۱۰۰۹۴۳ نفر دارای ۳۰۳۵۰ خانوار بوده و ۴/۰۷٪ از کل جمعیت استان گیلان را به خود اختصاص داده است. (سازمان جهاد کشاورزی استان گیلان، ۱۳۹۳).

شکل ۳: نقشه استان گیلان

روش این تحقیق از نوع توصیفی-همبستگی بود. در گردآوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. در روش کتابخانه‌ای، از مدارک و اسناد مرتبط با تحقیق (مقاله، کتاب، نشریه و مجلات داخلی و خارجی) استفاده گردید و چون این پژوهش از لحاظ روش جمع‌آوری داده‌ها از نوع میدانی بود، در روش میدانی با استفاده از مشاهده، مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه داده‌های لازم جمع‌آوری گردید. این تحقیق از لحاظ رویکرد غالب تحقیق (پارادایم تحقیق) جزء تحقیقات کمی بود، چون با آمار و داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه مرتبط بوده از لحاظ هدف در حیطه تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد، به دلیل آن که نتایج حاصل در جهت حل مسأله و دستیابی به اطلاعاتی است که جهت اتخاذ تصمیم و رفع نیاز و مشکلات می‌باشد. به عبارت دیگر یافته‌های این تحقیق و تجزیه و تحلیل آن می‌تواند برای حل مسایل اجرایی در زمینه بررسی نگرش و افزایش مشارکت باغداران زیتون شهرستان رودبار در مدیریت آفت مگس میوه زیتون، مورد استفاده قرار گیرد.

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل باغداران زیتون شهرستان رودبار بود که دارای باغ‌های بارده زیتون بودند. برای انتخاب روستاها از شیوه نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. و در نهایت از بین باغداران زیتون ساکن در این روستاها، تعداد حجم نمونه مناسب ($N=377$) با استفاده از جدول مورگان انتخاب و مصاحبه با آنها و تکمیل پرسشنامه صورت پذیرفت.

پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ و انجام آزمون، 0.913 بدست آمد که نشان دهنده پایایی پرسشنامه در حد مطلوب بود. پرسش‌نامه تحقیق حاضر شامل، سوالات عمومی و سوالات تخصصی بود.

جدول ۱- ارزش‌های عددی گویه‌های پرسش‌نامه

دامنه پاسخ	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
ارزش عددی	۵	۴	۳	۲	۱

از این جدول برای گویه‌های خسارت مگس زیتون، تمایلات و فعالیت‌های آموزشی- ترویجی استفاده گردیده است.

جدول ۲- ارزش‌های عددی گویه‌های پرسش‌نامه

ارزش عددی	دامنه پاسخ	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	هیچ
۴			۳	۲	۱	۰

از این جدول برای گویه‌های تأثیر اعتقاد به پرداخت هزینه، پرداخت هزینه و نیز نگرش و اقدام مشترک باغداران در مدیریت آفت مگس زیتون استفاده گردیده است. در تجزیه و تحلیل آماری از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها، توصیف داده‌ها و ترسیم برخی جداول و نمودارها از نرم افزار SPSS استفاده گردید.

نتایج کاربردی

در مرحله اول که تجزیه و تحلیل توصیفی بود، به بیان آمار توصیفی ویژگی‌های فردی و گویه‌های پرسشنامه پرداخته شد و داده‌های جمع‌آوری شده به صورت جداول توزیع فراوانی و نمودار ارائه شد و در مرحله دوم به تجزیه و تحلیل آمار استنباطی و آزمون فرضیات پرداخته شد.

در تحقیق حاضر در میان باغداران زیتون پاسخ‌گو به این سؤال، مشخص گردید که از مجموع ۳۷۷ نفر پرسش شونده ۷۹/۸ درصد افراد مردان و ۲۰/۲ درصد آنان را زنان تشکیل می‌دادند. در راستای ارزیابی سن پاسخ‌گویان طبقه‌بندی انجام شده مشخص گردید که بیشترین فراوانی با ۳۷/۹٪ متعلق به گروه ۴۰ تا ۵۰ سال بود و کمترین فراوانی با ۶/۹٪ به گروه بالاتر از ۶۰ سال تعلق داشت. میزان تحصیلات باغداران زیتون از دیگر سؤالات این تحقیق بود که مورد پرسش قرار گرفت. بر این اساس مشخص شد که بیشترین فراوانی میزان تحصیلات متعلق به طبقه افراد با تحصیلات راهنمایی به میزان ۲۵/۵ درصد و کمترین آن به افراد با تحصیلات کاردانی به میزان ۹/۸ درصد تعلق داشت. بیشترین فراوانی سابقه فعالیت باغداری در بین پاسخ‌گویان، متعلق به طبقه ۱۰-۵ سال به میزان ۲۵/۷٪ و کمترین فراوانی متعلق به طبقه کمتر از ۲ سال به میزان ۸/۵٪ بود. بیشترین فراوانی مساحت باغ زیتون باغداران متعلق به طبقه ۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ متر مربع به میزان ۴۵/۱٪ و کمترین فراوانی متعلق به طبقه ۵۰۰۰۰۰ متر مربع و بیشتر به میزان ۱/۳٪ بود.

در ارتباط با میزان خسارت وارده به باغداران زیتون در سال زراعی قبل از این تحقیق، مشخص شد که بیشترین فراوانی مربوط به گزینه خیلی کم با خسارت کمتر از ۵٪ به میزان ۳۱/۶ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه خیلی زیاد با خسارت بیش از ۵۰٪ به میزان ۵/۶ درصد بود. محاسبه مجموع گزینه‌های خیلی کم تا متوسط که شامل خسارت تا ۳۰٪ بوده و به میزان ۸۰/۱٪ بود حاکی از آن

است که بسیاری از پاسخگویان بر این اعتقادند که میزان خسارت آفت مگس زیتون در سال قبل از این تحقیق، کاهش یافته است (جدول ۳).

جدول ۳- میزان خسارت باغداران زیتون در سال قبل از این تحقیق، به واسطه آفت مگس زیتون

درصد تجمعی	درصد	فراوانی	
۳۱/۶	۳۱/۶	۱۱۹	خیلی کم، ۰-۵ درصد
۵۴/۹	۲۳/۳	۸۸	کم، ۱۰-۵/۱ درصد
۸۰/۱	۲۵/۲	۹۵	متوسط، ۳۰-۱۰/۱ درصد
۹۴/۴	۱۴/۳	۵۴	زیاد ۵۰-۳۰/۱ درصد
۱۰۰	۵/۶	۲۱	خیلی زیاد، بیش از ۵۰ درصد
	۱۰۰	۳۷۷	کل

مأخذ: یافته‌های پژوهش

در زمینه تمایل باغداران زیتون در مدیریت آفت مگس زیتون، بیشترین فراوانی مربوط به گزینه زیاد با ۴۸/۸ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه خیلی کم با ۵/۱ درصد بود و در محاسبه مجموع گزینه‌های متوسط تا خیلی زیاد به میزان ۹۳/۱٪ مشخص شد که بسیاری از باغداران نسبت به مبارزه با آفت مگس زیتون تمایل دارند. از دیگر موارد مطرح شده در این تحقیق این بود که باغداران زیتون به چه میزان مطالب گفته شده در کلاس‌های آموزشی- ترویجی در مدیریت آفت مگس زیتون را قبول دارند. نتیجه حاصل نشان داد که بیشترین فراوانی مربوط به گزینه زیاد با ۴۶/۷ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه خیلی کم با میزان چهار درصد بود. با هدف بررسی میزان پذیرش باغداران و استفاده آنها از این کلاس‌ها و بر اساس محاسبه مجموع گزینه‌های متوسط تا خیلی زیاد به میزان ۸۸/۳٪ می‌توان گفت که باغداران مطالب گفته شده در کلاس‌های آموزشی-ترویجی در مدیریت آفت مگس زیتون را قبول داشته و می‌پذیرند که اطلاعات داده شده توانسته است تا حدود زیادی باعث کاهش آفت و جلوگیری از خسارت وارده به باغات زیتون شود. در ارتباط با میزان تأثیر حضور در کلاس‌های آموزشی- ترویجی کشاورزی برای افزایش اطلاعات در زمینه مبارزه با آفت مگس زیتون، مشخص شد که بیشترین فراوانی مربوط به گزینه زیاد با ۴۷/۵ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه خیلی کم با ۱/۶ درصد بود. در این زمینه محاسبه مجموع گزینه‌های با تأثیر متوسط تا خیلی زیاد به میزان ۹۰/۲٪ بوده و حاکی از نگرش مثبت باغداران به تأثیر این کلاس‌های آموزشی در کنترل و کاهش آفت بود. مطالب گفته شده در کلاس‌های آموزشی-ترویجی برای کنترل آفت مگس زیتون زمانی می‌تواند تأثیرگذارتر باشد که بتوان اثرات آن را در افزایش درآمد خانواده مشاهده نمود. در این ارتباط، بیشترین فراوانی مربوط به گزینه زیاد با ۴۲/۲ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه خیلی کم با ۱/۹ درصد بود. در مجموع گزینه‌های

متوسط تا خیلی زیاد به میزان ۹۰/۵٪ مشخص شد که درصد بالایی از پاسخ‌گویان بر این عقیده اند که مطالب گفته شده در کلاس‌های آموزشی- ترویجی کشاورزی برای کنترل آفت مگس زیتون در افزایش درآمد خانواده مؤثر بوده است (جدول ۴).

جدول ۴- تاثیر تمایل و فعالیت‌های آموزشی- ترویجی در مدیریت آفت مگس زیتون

گویه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
	درصد فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی
تمایل باغداران زیتون در مدیریت آفت مگس زیتون	۲	۲۴	۹۴	۱۸۴	۷۳
میزان اعتقاد باغداران به روش‌های مدیریت آفت مگس زیتون تدریس شده در کلاس‌های آموزشی-ترویجی	۱۵	۲۴	۱۲۰	۱۷۶	۳۷
میزان تأثیر کلاس‌های آموزشی- ترویجی در افزایش اطلاعات باغداران در زمینه مدیریت آفت مگس زیتون	۶	۳۱	۱۱۵	۱۷۹	۴۹
تأثیر مطالب گفته شده در کلاس‌های آموزشی-ترویجی برای مدیریت آفت مگس زیتون در افزایش درآمد خانواده	۷	۲۹	۱۳۳	۱۵۹	۴۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش

پذیرش این امر که باغداران نیز برای کنترل آفت مگس زیتون باید هزینه پرداخت کنند بسیار مهم است. نتایج تحقیق نشان داد که بیشترین فراوانی مربوط به گزینه زیاد با ۴۰/۶ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه خیلی زیاد با ۵ درصد بود. محاسبه مجموع گزینه‌های متوسط تا خیلی زیاد به میزان ۷۸/۲٪، بیانگر این است که بسیاری از باغداران جامعه آماری تحقیق، حاضر به تمایل به پرداخت هزینه برای کنترل آفت مگس زیتون هستند. در ارتباط با اعتقاد باغداران به کنترل آفت مگس زیتون، مستقیماً و به تنهایی توسط دولت، بیشترین فراوانی مربوط به گزینه متوسط با ۳۱/۸ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه هیچ با ۵/۸ درصد بود. در محاسبه مجموع گزینه‌های متوسط، زیاد و خیلی زیاد، به میزان ۷۳/۷٪، این برداشت حاصل شد که دولت را به‌عنوان مهمترین و شاید تنها اقدام کننده سریع، قوی و ثمربخش برای از بین بردن و مدیریت آفت مگس زیتون می‌شناسند و معتقدند که کنترل آفت یک مبارزه فراگیر و سازمان‌یافته را می‌طلبد و از عهده فرد یا گروه خارج است، زیرا اگر یک باغدار، تمام اصول مبارزه با آفت را رعایت کند اما باغدار دیگر نسبت به آن بی‌اعتنا باشد، کاهش

جمعیت آفت محقق نخواهد شد و انتقال آفت از باغ‌های آلوده مجاور به فراوانی انجام شده و فعالیت دیگر باغداران را در از بین بردن آفت از نظر انرژی و زمان بی‌ثمر خواهد نمود. در بررسی وجود نگرش مشترک و همانند بین باغداران زیتون و کنترل هم‌زمان علیه این آفت، بیشترین فراوانی مربوط به گزینه زیاد با ۳۲/۶ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گزینه هیچ با ۱/۶ درصد بود. در محاسبه مجموع گزینه‌های متوسط، زیاد و خیلی زیاد، به میزان ۸۸/۳٪ این نتیجه حاصل شد که درصد زیادی از باغداران این امر را مورد تأیید قرار دادند، اما تمایل به انجام نظارت دولت یا یک نهاد اجرایی نیز دارند تا در صورت عدم توجه بعضی باغداران با آنان برخورد قانونی شده و آفت باغ آنان باعث افزایش جمعیت آفت در کل منطقه نشود و زحمات دیگران در مهار و کنترل آفت بی‌ثمر باقی نماند (جدول ۵).

جدول ۵- تأثیر اعتقاد به پرداخت هزینه، پرداخت هزینه و نیز نگرش و اقدام مشترک باغداران در مدیریت آفت مگس زیتون

گویه	هیچ		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
تمایل پرداخت هزینه توسط باغدار برای کنترل آفت مگس زیتون	۷/۲	۲۷	۱۴/۶	۵۵	۳۲/۶	۱۲۳	۴۰/۶	۱۵۳	۱۹	۵
اعتقاد باغدار در زمینه پرداخت هزینه‌های مدیریت آفت مگس زیتون توسط دولت	۵/۸	۲۲	۲۰/۴	۷۷	۳۱/۸	۱۲۰	۲۷/۳	۱۰۳	۵۵	۱۴/۶
وجود نگرش و اقدام مشترک باغداران برای کنترل آفت مگس زیتون	۱/۶	۶	۱۰/۱	۳۸	۲۳/۹	۹۰	۳۲/۶	۱۲۳	۱۲۰	۳۱/۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

به منظور بررسی نگرش باغداران زیتون در زمینه آفت مگس زیتون ۸ گویه طرح گردید که به ترتیب اولویت در جدول ۱۱ ذکر شده است. بر اساس نتایج جدول "وجود نگرش و اقدام مشترک باغداران برای کنترل آفت مگس زیتون" ($M=۳/۸۳$ و $SD=۱/۰۳۸$)، "تمایل باغداران زیتون در مدیریت آفت مگس زیتون" ($M=۳/۸۰۱$ و $SD=۰/۸۴۱$)، "میزان تأثیر کلاس‌های آموزشی-ترویجی در افزایش اطلاعات باغداران در زمینه مدیریت آفت مگس زیتون" ($M=۳/۶۰۵$ و $SD=۰/۸۶۳$) مهم‌ترین اولویت باغداران زیتون در زمینه نگرش بود. در مقابل "میزان خسارت باغداران زیتون در سال گذشته، به واسطه آفت مگس زیتون" ($M=۲/۳۹$ و $SD=۱/۲۲۲$)، کم‌اهمیت‌ترین موضوع برای نگرش باغداران در زمینه آفت مگس زیتون شناخته شد (جدول ۶).

جدول ۶- گویه‌های مربوط به سنجش میزان نگرش باغداران زیتون در شهرستان رودبار

گویه	میانگین	انحراف معیار	واریانس
وجود نگرش و اقدام مشترک باغداران برای کنترل آفت مگس زیتون	۳/۸۳	۱/۰۳۸	۱/۰۷۷
تمایل باغداران زیتون در مدیریت آفت مگس زیتون	۳/۸۰۱	۰/۸۴۱	۰/۷۰۸
میزان تأثیر کلاس‌های آموزشی- ترویجی در افزایش اطلاعات باغداران در زمینه مدیریت آفت مگس زیتون	۳/۶۰۵	۰/۸۶۳	۰/۷۴۵
تأثیر مطالب گفته شده در کلاس‌های آموزشی- ترویجی برای مدیریت آفت مگس زیتون در افزایش درآمد خانواده	۳/۵۶۸	۰/۸۷۹	۰/۷۷۳
میزان اعتقاد باغداران به روش‌های مدیریت آفت مگس زیتون تدریس شده در کلاس‌های آموزشی- ترویجی	۳/۵۰۷	۰/۹۱۷	۰/۸۴۱
اعتقاد باغدار در زمینه پرداخت هزینه‌های مدیریت آفت مگس زیتون توسط دولت	۳/۲۴۴	۱/۱۱۳	۱/۲۳۸
تمایل پرداخت هزینه توسط باغدار برای کنترل آفت مگس زیتون	۳/۲۱۸	۰/۹۹۸	۰/۹۹۵
میزان خسارت باغداران زیتون در سال گذشته، به واسطه آفت مگس زیتون	۲/۳۹	۱/۲۲۲	۱/۴۹۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش

به منظور گروه‌بندی افراد بر اساس ابعاد از رابطه فاصله اطمینان کاربرد میانگین و انحراف معیار استفاده شد (شعبانعلی فمی، ۲۰۰۰).

به منظور گروه‌بندی افراد بر اساس نگرش، از رابطه فاصله اطمینان کاربرد میانگین و انحراف معیار استفاده شد. همانطور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود درصد افراد در گروه‌های پایین، متوسط و بالا به ترتیب ۲۶/۸، ۴۲/۴ و ۳۰/۸ تشکیل داده‌اند.

جدول ۷- توزیع فراوانی باغداران زیتون از نظر نگرش به مدیریت آفت مگس زیتون

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین	۱۰۱	۲۶/۸
متوسط	۱۶۰	۶۹/۲
بالا	۱۱۶	۱۰۰
کل	۳۷۷	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

همانطور که در جدول همبستگی زیر مشاهده می‌شود بین سن پاسخ‌گویان با نگرش آن‌ها ارتباط معنی‌دار منفی در سطح یک درصد و بین نگرش و میزان تحصیلات ارتباط معنی‌دار مستقیم در سطح پنج درصد وجود داشت (جدول ۸).

جدول ۸- بررسی رابطه بین ویژگی‌های فردی باغداران زیتون و نگرش به مدیریت آفت مگس زیتون

سن باغدار	میزان تحصیلات	سابقه فعالیت در زمینه باغداری زیتون	مساحت باغ زیتون	میزان درآمد غیر از باغ زیتون	عامل افزایش درآمد
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۱۹۹**	۰/۱۱۱*	-۰/۰۶۵	۰/۰۹۴	-۰/۰۹۶
نگرش					
سطح معنی داری (دو دامنه)	۰/۰۰۰	۰/۰۳۲	۰/۲۰۹	۰/۰۶۸	۰/۰۶۲

* معنی داری در سطح ۵ درصد ** معنی داری در سطح ۱ درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش

در بعد نگرش بیشتر کشاورزان به این اعتقاد داشتند که وجود نگرش واقدام مشترک باغداران برای کنترل آفت مگس زیتون یک امر ضروری به نظر می‌رسد. در ادامه به اولویت بندی پاسخ‌های افراد بر اساس نگرش بر اساس فرمول شعبانعلی فمی (۲۰۰۰) پرداخته شد. همانطور که نشان داده شد از این نظر افراد بر اساس نگرش به ترتیب ۷۳/۴ درصد در طبقه متوسط و بالا قرار داشتند که نشان از توجه بالای باغداران به این مهم می‌باشد.

دستور العمل کاربردی

در تحقیق حاضر، مشخص شد که بسیاری از باغداران جامعه آماری، حاضر به پرداخت هزینه برای کنترل آفت مگس زیتون هستند اما در ارتباط با اعتقاد باغداران به از بین بردن آفت مگس زیتون و ریشه‌کن نمودن آن مستقیماً و به تنهایی توسط دولت، این برداشت حاصل شد که باغداران، دولت را به‌عنوان مهم‌ترین و شاید تنها اقدام کننده سریع، قوی و ثمربخش برای از بین بردن و ریشه‌کنی آفت مگس زیتون می‌شناسند و معتقدند که ریشه‌کنی آفت یک مبارزه فراگیر و سازمان‌یافته را می‌طلبد و از عهده فرد یا گروه خارج است زیرا اگر یک باغدار، تمام اصول مبارزه با آفت را نیز رعایت کند و باغدار دیگر نسبت به آن بی‌اعتنا باشد، کاهش جمعیت آفت محقق نخواهد شد و انتقال آفت از باغ-های آلوده مجاور انجام شده و فعالیت دیگر باغداران را در از بین بردن آفت از نظر انرژی و زمان بی-ثمر خواهد نمود. در بررسی وجود نگرش مشترک و همانند بین باغداران زیتون و مبارزه هم‌زمان علیه این آفت نیز این نتیجه حاصل شد که درصد زیادی از باغداران این امر را مورد تأیید قرار می‌دهند، اما

تمایل زیادی به انجام نظارت دولت یا یک نهاد اجرایی نیز دارند تا در صورت عدم توجه بعضی باغداران، با آنان برخورد قانونی شده و آفت باغ آنان باعث افزایش جمعیت آفت در کل منطقه نشود و زحمات دیگران در مهار و کنترل آفت بی‌ثمر باقی نماند.

در تحقیق حاضر، در ارتباط با بعد مشارکت و انگیزه نیز در مورد مطالب گفته شده در کلاس‌های آموزشی- ترویجی کشاورزی و تأثیر آن در افزایش انگیزه مبارزه با آفت مگس زیتون، این نتیجه حاصل شد که بیش از نیمی از باغداران تشکیل کلاس‌های آموزشی ترویجی را عاملی مناسب در افزایش انگیزه باغداران می‌دانند و بر این اساس نگرش مثبت بسیاری از آنان در افزایش انگیزه مبارزه با آفت به واسطه شرکت در کلاس‌های ترویج کشاورزی مشهود بود. در این میان، نتایج حاصل از بررسی نظر کشاورزان، در رابطه با نقش باغداران در جلوگیری و مبارزه با خسارت مگس زیتون، نشان‌دهنده نگرش مثبت بیش از ۹۰٪ زیتون‌کاران نسبت به نقش و میزان تأثیرگذاری خودشان در این زمینه بوده است. در بررسی میزان نقش مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان رودبار (ترویج کشاورزی) در هدایت و اطلاع‌رسانی برای مبارزه با آفت مگس زیتون از دیدگاه باغداران، بیش از ۹۰٪ آنان بر وظیفه‌مند بودن این اداره در کنترل آفت تأکید داشتند. در بررسی دیدگاه باغداران در زمینه میزان تأثیر شرکت در کلاس‌های آموزشی- ترویجی و بکارگیری باغداران از راهنمایی‌های ارائه شده در مبارزه با آفت نیز بیش از ۸۰٪ آنان اشاره مستقیم به مثبت بودن تأثیر این آموزش‌ها داشتند. در ارتباط با موضوع مشارکت نتایج این مطالعه با نتایج تحقیق خسروی‌پور و فروشانی (۱۳۹۱) که توسعه منابع انسانی و مشارکت را عامل کلیدی و پیش شرط ضروری برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی گزارش کردند، همخوانی دارد. همچنین می‌توان به نتایج تحقیقات میرک‌زاده و همکاران (۱۳۸۹) در خصوص واکاوی موانع مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی و ترویجی؛ علی‌بیگی و همکاران (۱۳۹۱) در زمینه تحلیل انگیزه‌های زنان روستایی برای مشارکت در برنامه‌های آموزشی و ترویجی، و همچنین ارتیاعی و همکاران (۱۳۹۰) در مورد عوامل تأثیرگذار بر مشارکت جوانان روستایی در زمینه توسعه کشاورزی شهرستان کرمانشاه و نیز شریفی و همکاران (۱۳۸۹) با موضوع بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت روستاییان در طرح‌های آبخیزداری منطقه جیرفت و در نهایت، مطالعه خاص شیرزادی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت و انگیزه بالای شالیکاران در پذیرش و اجرای طرح یکپارچه‌سازی و تجهیز و نوسازی شالیکاری شهرستان رشت، اشاره داشت که نتایج حاصل از هر یک از پژوهش‌های فوق‌الذکر به نوعی از لحاظ بعد مشارکت، با تحقیق حاضر هم‌خوانی دارد.

همچنین نتایج این تحقیق با نتایج اتحادی و همکاران (۱۳۹۰)، حیدری (۱۳۸۹) و قربانی پیرعلیدهی و همکاران (۱۳۹۱) هم‌خوانی داشت.

شاهرودی و چیدری (۱۳۸۷) در بررسی دانش، نگرش و مهارت چغندرکاران در زمینه شیوه‌های مدیریت پایدار خاک زراعی پرداختند که نتایج حاصل از مطالعات این افراد با نتایج این تحقیق حاضر هم‌خوانی داشت.

نتایج مطالعه حاضر توصیه‌هایی را برای سیاست گذاران مدیریت تلفیقی آفات با رویکرد مدرسه در مزرعه دارد. بر اساس این نتایج گسترش کلاس‌های فعال در باغات زیتون، برپایی کلاس‌های توجیهی جهت ارتقای دانش مدیریت تلفیقی آفات زیتون و حمایت مالی از برنامه توصیه می‌شود.

به منظور تغییر نگرش باغداران زیتون مواردی زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. بکارگیری نظرات باغداران و توجه بیشتر به مشارکت آنان در برنامه‌ریزی‌های مدیریت آفت

مگس زیتون

۲. بکارگیری بیشتر عوامل ارتقاء دهنده مشارکت و انگیزه باغداران در مدیریت آفت مگس زیتون

۳. برگزاری کلاس‌هایی از نوع مدرسه در مزرعه

۴. شناسایی کشاورزان با نگرش پایین با نام و مشخصات فردی

۵. همراهی کردن باغداران با انگیزه پایین در انجام درست و اصولی مدیریت آفت، توسط

کارشناسان مدیریت جهادکشاورزی و با همکاری شورای محل و دهیاران و یا افراد موفق

محلی مورد تأیید مدیریت جهادکشاورزی در عرصه مدیریت آفت مگس زیتون

۶. وادارسازی (مجبورسازی) باغداران با نگرش ضعیف در خصوص مدیریت آفت مگس زیتون در

صورت عدم توجه این باغداران به آموزش‌ها و توصیه‌های رهنمون شده

تقدیر و تشکر

نگارندگان این مقاله، از مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور و همچنین از بخش تحقیقات جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری (بخش تحقیقات منابع طبیعی) مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان و نیز از کمیته طرح‌های اقتصادی و اجتماعی و ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی بابت همکاری صمیمانه و همیاری و همت والایشان، جهت اجرای پروژه تحقیقاتی "بررسی نگرش و افزایش مشارکت باغداران زیتون شهرستان رودبار در مدیریت آفت مگس میوه زیتون" که این مقاله مستخرج از آن پروژه می‌باشد تقدیر و تشکر می‌نمایند.

منابع

۱. آشکار آهنگرکلایی، م. ع.، اسدپور، ح. و علی پور، ع. ۱۳۸۵. بررسی نگرش کشاورزان به طرح یکپارچه سازی اراضی در شالیزارهای مازندران (مطالعه موردی روستای گلیرد شهرستان جویبار). اقتصاد کشاورزی و توسعه. ۱۴(۵۵): ۱۳۵-۱۵۳.
۲. اتحادی ابری، م.، روستا، ک. و قلی‌نیا، م. ج. ۱۳۹۰. عوامل تأثیرگذار بر دانش، نگرش و مهارت شرکت کنندگان در رهیافت مدرسه مزرعه کشاورز نسبت به گسترش فناوری مدیریت تلفیقی آفات. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی. ۴(۴): ۱۳-۲۸.
۳. ارتیاعی، ف.، چیزری، م. و جعفری، م. ۱۳۹۰. عوامل تأثیرگذار بر مشارکت جوانان روستایی در زمینه توسعه کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان کرمانشاه). پژوهش‌های روستایی. دوره ۲، شماره ۳، ص ۷۳-۵۵.
۴. اعظمی، ا.، زرافشانی، ک.، دهقانی سانج، ح. و گرجی، ع. ۱۳۹۱. واکاوی نگرش بهره برداران نسبت به سیستم‌های آبیاری تحت فشار و عوامل مؤثر بر آن در استان کرمانشاه. آب و خاک (علوم و صنایع کشاورزی). ۲۶(۴): ۸۸۶-۸۹۶.
۵. افضلی، ا. و منافی، د. ۱۳۹۲. عوامل اجتماعی مؤثر بر نگرش زنان روستایی نسبت به مشارکت در فعالیت‌های توسعه روستایی. اولین همایش ملی الکترونیکی کشاورزی و منابع طبیعی پایدار. موسسه آموزش عالی مهر اروند.
۶. باقری، ا. و شاه پسند، م. ۱۳۸۹. بررسی نگرش کشاورزان سیب زمینی کار دشت اردبیل نسبت به عملیات کشاورزی پایدار. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران (علوم کشاورزی ایران). ۲-۱۴(۲): ۲۳۱-۲۴۲.
۷. جمشیدی، ع.، تیموری، م.، جمشیدی، م. و سرابی، س. ۱۳۸۹. بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به کاشت برنج مطالعه موردی: شهرستان شیروان و چرداول در استان ایلام. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران (علوم کشاورزی ایران). ۲-۴۱(۳): ۲۸۷-۲۹۷.
۸. جنت، س.، چیدریف، م. و عباسی، س. ۱۳۸۷. بررسی نگرش دام داران شهرستان گلپایگان پیرامون کیفیت شیر و نقش آموزش در بهبود کیفیت شیر. علوم آب و خاک (علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی). ۱۲(۴۵): ۶۳۷-۶۴۷.
۹. خاص شیرزادی، ح.، معتمد، م. ک. و جهانگیری، ش. ۱۳۹۱. بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شالیکاران در پذیرش و اجرای طرح یکپارچه سازی و تجهیز و نوسازی شالیکاری (مطالعه موردی: شهرستان رشت). همایش ملی توسعه روستایی، مجموعه چکیده مقالات، انتشارات حق شناس.
۱۰. خسروی پور، ب. و فروشانی، ن. ۱۳۹۱. مشارکت زنان و توسعه پایدار روستایی، مجله کار و جامعه. شماره ۱۳۳-۱۳۲، خرداد و تیر، ص ۶۸-۵۶.
۱۱. رزاقی بورخانی، ف. و اسدی، ع. ۱۳۹۰. بررسی نگرش کشاورزان نسبت به خصوصی سازی خدمات ترویج کشاورزی (مطالعه موردی بخش شیرگاه استان مازندران). ماهنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، سال چهل و دوم، شماره ۴.
۱۲. سازمان جهاد کشاورزی استان گیلان. ۱۳۹۳. مرکز آمار و اطلاعات کشاورزی.
۱۳. سالنامه آماری استان گیلان. ۱۳۹۰. سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان.
۱۴. شاهرودی، ع. ا.، چیدری، م. و پزشکی راد، غ. ۱۳۸۷. تأثیر تعاونی آب بران بر نگرش کشاورزان نسبت به مدیریت آب کشاورزی: مطالعه موردی استان خراسان رضوی. اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی). ۲۲(۲): ۷۱-۸۵.

۱۵. شریفی، ا.، غلامرضایی، س. و رضایی، ر. ۱۳۸۹. بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت روستاییان در طرح های آبخیزداری منطقه جیرفت. مجله علوم و مهندسی آبخیزداری ایران دوره ۴، شماره ۱۲، ص ۱۰-۱.
۱۶. شفیعی، ف.، رضوانفر، ا.، حسینی، س.م. و سرمیدان، ف. ۱۳۷۸. عوامل ارتباطی تأثیرگذار بر نگرش کشاورزان نسبت به به کارگیری عملیات حفاظت خاک (مطالعه موردی: حوزه آبخیز کرخه و دز). علوم کشاورزی و منابع طبیعی. ۱۵(۶):۲۲-۳۳.
۱۷. صدیقی، ح. ۱۳۸۰. بررسی عوامل تأثیر گذار بر نگرش کشاورزان نسبت به توسعه کشت کلزا در استان مرکزی. اقتصاد کشاورزی و توسعه. ۹(۳۵): ۱۳۹-۱۶۰.
۱۸. عباسی، ع.، باسامی، ا. و فرهادیان، ه. ۱۳۹۲. عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به یکپارچه سازی اراضی: مطالعه موردی پایین دست سد گلبلاغ. شهرستان بیجار. روستا و توسعه. ۱۶(۱): ۷۳-۹۱.
۱۹. علی بیگی، ا. ح.، بابایی، م. ح. و غلامی، م. ۱۳۹۱. تحلیل انگیزه‌های زنان روستایی برای مشارکت در برنامه‌های آموزشی و ترویجی. فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه. سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱، ص ۱۶۰-۱۳۹.
۲۰. قربانی پیرعلیدهی، ف.، زرافشانی، ک. و جلیلیان، ف. ۱۳۹۱. بررسی عوامل مؤثر بر میزان دانش، نگرش، مهارت و سطح تمایلات باغداران شرکت کننده شهرستان دالاهو در برنامه مدیریت تلفیقی آفات. علوم محیطی. ۹(۳): ۴۱-۵۸.
۲۱. تقدسی، م. و، قند آموز، س.، زرنگار، ع.، رضانی، م.، محمدپور، پ.، گل محمدی، م.، کاظمی، ا.، زینانلو، ع. ا. ۱۳۹۱. بررسی مقدماتی و شناسایی ارقام مقاوم و حساس (درختان تله) زیتون برای مبارزه با آفت مگس زیتون (*Bacterocera oleae*). گزارش نهایی طرح تحقیقاتی موسسه تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی.
۲۲. مسچی، م. ۱۳۸۱. راهنمای زیتون (کاشت، داشت، برداشت، فرآوری). نشر آموزش کشاورزی، وابسته به خدمات تکنولوژی آموزشی وزارت جهاد کشاورزی.
۲۳. میرکزاده، ع. ا.، علی‌آبادی، و. و شمس، ع. ۱۳۸۹. واکاوی موانع مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی و ترویجی. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۹، صفحات ۱۴۷-۱۶۵.
۲۴. نوروزی، ا. و چیدری، م. ۱۳۸۵. سازه‌های فرهنگی و اجتماعی مؤثر در نگرش گندمکاران شهرستان نهاوند پیرامون توسعه آبیاری بارانی. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. ۲(۲): ۵۹-۶۹.

25. Shabanali Fami, H. 2000. Participation of rural women in mixed farming, PhD thesis in Agricultural extension, University of Agricultural Sciences, Bangalore.

